

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

Q. D. B. V.

DISSERTATIO PHILOSOPHICO HISTORICA

QVAE

**PRINCIPIVM IVRIS NATVRAE
HOBBESIANVM EX HISTORIA
GERMANIAE ILLVSTRATVM**

EXHIBET

DIVINA ADNVENTE GRATIA
AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS CONSENSV
AD PVBLICAM ERVDITORVM DISQVISIONEM
PROPOSITA

A

P R A E S I D E

GOTTLOB. AVGVSTO TITTEL

PHILOSOPH. DOCTOR. IN ACAD. IENENSI
SOCIETAT. QVAE IBI FLORET LATIN, SODAL. HONOR.

ET

R E S P O N D E N T E

CHRISTOPHORO CHRISTIANO STVRMIO

AVGVSTA-VINDELICO

SANCTIORIS DOCTRINAE CVLTORE ET SOCIET. LAT. IENENS.
SODALI ORDINARIO.

DIE XXVII. SEPTEMBR. CIOIOCCCLX.

I E N A E

LITTERIS STRAVSSIANIS.

SECTION I.

VBI PRAEMISSA BRÉVI DE PRINCIPIIS
IVRIS NATVRALIS TRACTATIONE, IN SENSVM
ET VERITATEM ILLIVS INQVIRITVR, QVOD
HOBBSIVS OLIM STATVEBAT.

§ I.

Maxima sane in eo est omnis historiae uti-
litas, ut ius naturae et gentium inde ^{Instituti} ^{ratio indi-}
exemplorum ubertate locupletetur; et ^{catur.}
iuris naturalis scientia magnam itidem
historicae cognitioni affert clarita-
tem, cum ea, quae fiunt, ad illius
principia reuocata adcurate discutuntur.
Quam quia intelligo esse harum rerum rationem,
eo semper respici debere arbitror, ut haec duo scite
copulata, suavi quodam et intimo quasi vtantur com-
mercio. Cuius quidem rei specimen nunc editurus,
illud, quod HOBBSIVS statuit, iuris naturae princi-
pium ex historia Germaniae illustrandum sumsi. Ante
vero quam mentem HOBBSII exponam eaque de re
vllum ferre possim iudicium, generatim quaedam praec-
mittenda videntur, quo facilius ea, quae deinde erunt
dicenda, diiudicari queant.

§. II.

Principium quid generatum: cognoscendi essendi etc.

Principium vocatur id, quod rationem alterius continet. Illud autem, cuius ratio in alio continetur, dicitur principiatum. Ratio haec infert dependentiam, aut realem, aut solummodo cogitationum. Haec in quo reperitur, idem principium cognoscendi dici solet; illa vero sicubi deprehensa fuerit, constituit principium essendi lato significato, ita quidem ut nondum sit certum, utrum id, cuius est principium essendi, proprie in essendo an in fiendo ab illo dependeat. Haec enim longe differunt, quoniam posterius semper ponit initium existentiae, prius non item. Namque omne quod fit, ante non fuit; ex eo autem quod aliquid sit, nondum sequitur ante id non fuisse. Quare nova oritur principii essendi diuisio in principium fiendi et essendi stricte tale; quae tamen non admodum ad rem meam facit.

§. III.

Series principiorum quomodo concipiatur. Quid principium primum.

Id quod alterius rationem continet, adeoque est eius principium (§. anteced.) alio modo potest esse principiatum. e. g. fac B. principium alterius C. iam eidem B. non repugnat alio respectu esse principiatum, si nimirum referas ad A. quod ipsius rationem complectitur. Ex quo concipi potest series quaedam eiusmodi principiorum, quae semper alio intuitu spectari debent ut principiatum. Quod si igitur in tota illa serie, quam menti obiicio, usque ad illud fiat progressio, quod ulterius sui principium non agnoscit, id primum vocatur. Prouti illa series aut cognoscendi aut essendi principia continet, sic illud, quod primum in ipsa locum occupat, erit quoque aut cognoscendi aut essendi principium primum.

§. III.

Princip. absolute

Quaelibet disciplina continet multitudinem veritatum connexarum. Quae sunt connexa, eorum vnum conti-

❧ ❧ ❧

continet rationem alterius. Id quod alterius rationem et respecti
 continet, principium audit. Adparet itaque in omni ue pri-
 disciplina esse talem principiorum seriem, qualem §. mum.
 anteced. exposui. Quidquid igitur in hac veritatum
 homogenearum catena siue serie primum locum ob-
 tinet, id primum erit eius, quam illae veritates consti-
 tuunt, disciplinae principium. Perspicuum est ex eo,
 quomodo differunt principium absolute seu simpliciter
 primum et respectiue siue secundum quid tale. Illud
 omnino non habet vltiorem sui rationem; hoc tan-
 tum pertinet ad certam disciplinam in eaque vltiori
 ratione destituitur.

§. V.

Primum disciplinae principium est illud, vnde eo- Primum
 rum omnium, quae in ea continentur, vltimata reddi princip.
 debet ratio. (§. anteced.) Illud fieri nequit nisi ope ra- semper
 tiociniorum. Omne ratiocinium praestruit sibi vniuer- est vniuer-
 sale quoddam principium, quia ex nudis propositioni- sale.
 bus ex parte tantum veris nihil sequitur, vt Logica ab-
 unde docet. Consequens igitur est, vt, quod primum
 alicuius disciplinae principium statuamus, idem sit vni-
 uersale.

§. VI.

Ne aliena haec ab instituto meo videantur, statim Adplican-
 nunc adiicio eorum adplicationem ad id, de quo ma- tur haec
 xime mihi agendum. Si principium aliquod iuris natu- ad ius na-
 ralis constituamus, prima nobis cura sit, quo sensu il- turae.
 lud vocabulum accipiatur. Ius enim naturae siue obie-
 ctiue, siue subiectiue sumatur, infert complexum le-
 gum. Lex sine obligatione nulla est. Illa vero obliga-
 tio spectari potest primum ex ratione, quae eam consti-
 tuit, deinde ex ratione vnde eadem cognoscitur. Pro
 duplici hoc respectu duplex emergit istius vocabuli (prin-
 cipii) significatio §. II. euoluta. Namque illud, quod
 volumus iuris naturae principium, aut est solummodo
 legum naturalium earumque obligationis principium

cognoscendi, seu vnde nobis ea innotescat; aut essendi siue tale quod efficit vt obligatio adsit vel nemine eam cognoscente.

§. VII.

Discrimen
principii
cogno-
scendi et
obligato-
rii iur. nat.

Potest quidem saepius principium essendi idem esse quod cognoscendi; non vero est semper ita; vt, literae nomine principis locis publicis affixae, mandatum quoddam exhibentes, sunt id, ex quo intelligo quid facere oporteat adeoque principium cognoscendi suppeditant. Longe autem diuersum est principium constitutae obligationis seu essendi, quod in ipsa a voluntate principis dependentia situm est nobisque inculcat actiones nostras ad eam adcommoandas. Magna in hac parte ob neglectam harum rerum distinctionem, est quorundam doctorum iuris naturalis inconstantia, ea, quae aliquando conueniunt, semper pro iisdem habenda existimantium.

§. VIII.

Vtrum-
que quan-
do pri-
mum.

Ius naturae continet leges quae naturales vocantur. Illud itaque quod vltimatam harum legum continet rationem et qua nulla prior cogitari potest, est primum iuris naturalis principium (§. III.). Leges naturae duplicem admittunt considerationem, nimirum primum ex eo, quod constitutae obligationis rationem continet; deinde ex eo, quod eiusdem a nobis cognoscendae principium exhibet (§. VI.). Erit igitur aliud principium cognoscendi primum iuris naturalis; aliud essendi seu obligatorium. Illud foret vnde omnes ac singulae leges naturae tanquam conclusiones deduci, probari atque cognosci possent. Hoc autem nihil inuoluit nisi vt in eo vltimata existat ratio, cur iis omnibus insit obligatio, per se quidem, nec vlla ad cognoscentem facta relatione.

§. VIII.

His recte obseruatis distinctior iam ac breuior est re-
 sponsio ad quaestionem detur ne primum aliquod iuris ^{talē?} re-
 naturae principium? Pro diuersa istius vocabuli acce- ^{spondetur}
 ptione negando et affirmando respondere posse mihi ^{a) negan-}
 videor. Si de primo quodam leges naturales cogno- ^{do.}
 scendi principio sermo sit, non modo non necesse est,
 statuamus eiusmodi aliquod, verum ne fieri quidem
 potest. Quaeuis enim lex naturalis infert obligatio-
 nem. Obligatio oritur ex nexu motiuorum cum liberis
 actionibus. Motiua nobis exhibent actionum consecta-
 ria. Illa vero (consectaria) ex earundem (scil. actionum)
 notione erui debent. Vt igitur cognoscarur, quid sit
 iuris naturae, fiat euolutio notionis singularum actio-
 num eaque adeo est principium cognoscendi. Quanta
 est igitur actionum diuersitas earumque notionum, tan-
 ta quoque est multitudo principiorum cognoscendi.
 Quae cum ita sint, nullo pacto affirmari potest, dari vni-
 cum quoddam, primum et vniuersale principium co-
 gnoscendi iuris naturalis.

§. X.

Sin de eo agatur, quod constitutae obligationis, iis, ^{B) affir-}
 quae naturae conuenientia a nobis cognoscuntur, ob- ^{mande.}
 temperandi, rationem continet; dubium plane non est,
 quin tale principium existat, quod primo omnium loco
 debet poni. Cum enim leges naturae eiusdem omni-
 no sint generis, quippe quae sunt naturales, omnes
 quoque vim suam obligandi ex vno eodemque fonte de-
 riuare consequitur. Nam si aliunde peterent, non fo-
 rent eiusdem generis. Ex quo intelligitur, id ipsum
 quod legibus naturae vim obligatoriam impertit, vni-
 cum esse debere, vniuersale ac primum iuris naturalis
 principium. Ex ipsa notione actionis, dixerit quispiam, solutio
 enascitur obligatio. Nego: notio enim rei me quidem dubii
 docet, quid naturae conueniat nec ne, et quid agen-
 dum

dum aut omittendum, si eam sequi velimus. Sed id, quod efficit ut, quae naturae consentanea visa sunt, vim legis habeant, longe aliud est. Quale vero illud sit, iam non dissero; sed quae hactenus a me disputata sunt, in eam protuli sententiam ut, quid de HOBBSII principio statuendum sit, nunc explicem.

§. XI.

Quale
Hobbesii
fuerit
princip.
prim.

Ille quidem primi in iure naturae fundamenti loco ponendum existimabat: statum naturae bellum esse omnium aduersus omnes a). Ipsius haec sunt verba: *negari non potest quin status hominum naturalis, antequam in societatem coiretur, bellum fuerit, neque hoc simpliciter, sed bellum omnium in omnes.* Idque principium adeo saecundum putabat, ut ex eo omnium legum secundum naturam homini erga hominem obseruandarum rationem ac vim deduci posse arbitraretur. Belli enim iustitia cum in auertenda et repellenda non inferenda iniuria versetur nec vnquam a viro bono bellum suscipi debeat nisi iniuria lacessito; magnam in eo adhibendam esse docet cautionem ne cui temere belli occasio detur sed quoquo modo fieri possit, pacem et communitatem inter homines colendam ac retinendam. Et ex his non omnino incommode disputat de seruanda pactorum, promissorum ac religionis fide; de iustitia in contrahendis omnis generis negotiis; de mutua beneficii se inuicem excipiendi voluntate; de fugienda quacunque alterius offensione; de iure quod laeso competit in laedentem et coeteris. In quibus quid secundum naturam sit aut contra, loco cit. Cap. II. et III. ita perscrutatur ut vltimam eorum rationem semper ad id, quod tanquam basin iuris naturae constituit, bellum referat.

§. XII.

a) element. philof. de cite cap. 1. §. 12.

§. XII.

Si quaeris, quo factum sit vt HOBBSIVS in illud principium incideret? mihi quidem de eo sic videtur. Ex comparatione societatis cum statu naturae intelligebat, imperium esse praecipuum characterem ciuitatis. Illud autem requirit, vt ius belli gerendi in principem, aut personam ciuilem, vt aiunt, delatum sit. Contra in statu naturae omnes atque singuli aequali plane ratione eodem iure laetantur aduersus quemcunque nocendi animum declarantem. Inde facile in eam deductus est opinionem, posse illud idem ius belli quod in statu naturae singulis competit, fundamenti loco poni omnium eorum, quae secundum ius naturae fiant. Cum enim multa in hanc rem verba fecisset, paulo post, vbi ad ciuitatis constitutionem se conuertit, oppositam eius esse rationem ostendit: *b) intelligendum ergo est, singulos ciues in vnum vel hominem vel concilium totum hoc ius belli et pacis transtulisse, atque hoc ius, quod gladius belli appellare possumus, esse eiusdem hominis vel concilii, cuius est gladius iustitiae. Summo itaque imperio uterque gladius tam belli quam iustitiae ex ipsa ciuitatis constitutione et essentialiter adhaeret.*

Nota. *Concilium* HOBBSIO denotat eam imperii constitutionem, qua non in vnum sed plures illud est delatum. *Gladius* ipsi in hac re idem est, quod ius. *Itaque gladius iustitiae* est ius puniendi ciues; *gladius belli* vero ius belli gerendi.

§. XIII.

Sed inquiramus paulo curatius in eorum veritatem, quae modo haecens recensui. Duo sunt meo quidem iudicio hic discutienda. Primum est, possitne pro tali illud haberi principio iuris naturae primo et fundamentali, quale esse voluit HOBBSIVS? alterum vero in eo versatur, num ea, quae propositione illa: status naturae

B

est

b) loc. cit. cap. vi. §. 7.

est bellum omnium aduersus omnes, continentur, per se spectata vera sint? De utroque separatim et recto ordine dispiciemus,

§. XIII

Num pro
primo ha-
beri possit?

negatur

Quod ad primum attinet, ex iis diiudicari debet, quae supra §. VIII. dicta sunt. Exinde enim patet, si quod stabilire velimus primum iuris naturae principium, vltimatam ex eo omnium legum naturalium rationem intelligi debere. Illud igitur quod aut non *vltimatam* aut non *omnium* rationem continet pro primo haberi nequit. Ob vtriusque horum defectum HOBBSII principium non esse primum luculenter nunc demonstrabo. Id quo facilius adpareat, animum aduertamus ad eam, qua HOBBSIVS vtitur, ratiocinandi rationem. Nimirum vt iam dixi, ponit fundamenti loco, bellum omnium aduersus omnes. Iam docet, bellum non temere aut iniuste esse suscipiendum, addita ratione, quoniam bellum aduersatur felicitati nostrae. Ex eo porro euincit, paci, quantum fieri possit, studendum esse et omnia quibus ea rumpitur studiosissime vitanda. c) Quis non intelligit eo quidem ordine ipsius cogitationes se excipere? Quidquid felicitati nostrae aduersatur, fugiendum est. Bellum aduersatur felicitati nostrae. Ergo fugiendum est bellum. Perspicuum plane est in maiori propositione praestruere aliud quoddam principium, nempe illud: agas tui perficiendi causa. Fac id non esse, nihil omnino ex illo bello omnium aduersus omnes poterit inferre. Tale principium, quod aliud prius admittit in eadem disciplina, non vltimatam in se continet rationem adeoque pro primo haberi nequit.

§. XV.

Continua-
tur

Restat altera demonstrationis pars, vt ostendam, ex ea quoque ratione primum vocari non posse, quod ne *omnium*

c) vid. loc. cit. cap. 1. §. 13. 15.

omnium quidem legum naturalium ratio inde reddi potest. Si vel maxime ego concedam, posse ex eo omnia deduci, quae ab homine in hominem seruari debent; ne minima tamen exinde ratio adparet eorum quae nos ipsos spectant. Nemo sane negabit, esse officia quae ex lege ac dictamine naturae nobis iniuncta sunt non alius sed nostri causa. Cura atque cultus corporis itemque ingenii perpoliendi et reliquas animi facultates excolendi studium, ad quem pertinet, nisi ad eum, cuius haec sunt? sed quis ex bello aut pace cum aliis colenda deducere audebit obligationem ad ea quae nuncupauit? Nullam per se inferunt haec eum aliis coniunctionem. Bellum autem et pax cogitari omnino non potest sine eo, cum quo aut pace utamur, aut bellum nobis intercedat. Hinc liquido adparere arbitror principium **HOBBESII** esse incompletum atque insufficientis.

§. XVI.

Interim nimio Aristotelicae philosophiae studio **HOBBESIVS** statuisse videtur ea, quae ad nos ipsos pertinent, eatenus tantum ut leges naturae spectanda, quatenus alii exinde aliquid utilitatis aut incommodi perciperent. **ARISTOTELIS** enim in ea est sententia, hominem se ipsum iniuria afficere non posse. Quare cum omne, quod contra legem fit, iniuria fiat, quid illo clarius esse potest, **ARISTOTELEM** statuisse, naturae praecepta, quae erga nos ipsos seruari vult, habere tantum vim legis propter id, quod ad alios inde redundat commodi aut detrimenti. Ipse in hanc rem profert ali- quod exemplum, *δ) ο δε δι οργην εαυτον φριττων, εκων τστο δρα παρα τον ερθον νομον ο υπ εα ο νομος; αδικει αρα αλλα τινα; η την πολιν, αυτον δε ε, εκων γαρ πασχευ αδικειται γαρ ουθεις εκων.* Qui vero ex indignatione sibi ipsi mortem consciscit, facit illud sponte contrarectam legem, quod non permittit lex. Iniuriam igitur facit, sed cui? ciuitati quidem, non sibi,

Error
Hobbesii

B 2.

spont.

d) ethicor. lib. v. cap. 11.

sponte enim patitur. Nemo autem iniuria afficitur sponte sua. Non recte haec. Vera quidem est regula: volenti iniuriam non fieri; nimirum ab alio, sed longe abest ut inde efficiatur, hominem secum iniuste agere non posse, quoquo modo agat. Namque ob aequalitatem naturalem nulla adesse videtur ratio, cur aliena utilitas arctius me lege adstringat quam propria.

§. XVII.

Quid
veri ei-
dem inest.

Ad id nunc progredior, quod secundo loco positum est, ut perspiciamus, quid veri in illi *HOBBSII* principio in se spectato. Cum ego omnia animo complector et accurate perlustro quibus status naturae absoluitur, multa omnino invenio, quae fidem mihi faciunt, esse bellum et tale quidem quod omnium aduersus omnes vocari possit. In his *L.* est perfecta omnium aequalitas. Certe enim nemo incipias ibit, diuersos hominum ordines siue id, ut alter altero dignior existimetur non esse iuris naturae sed ex voluntate atque consensu hominum in civilem societatem coeuntium ita constitutum. His enim, qui, pro praesenti rerum humanarum conditione, auctoritate, opibus ac potentia rempublicam eiusque bonum maxime adiuvare possunt, praecipuos concedi honores, legibus bene constitutae civitatis optime respondet. Sed natura haec ignorat. Illa quidquid habuit, aequaliter dispersiuit. Quid inde? paria omnibus iura, nec quidquam vnus sibi sumere debet iuris quod non alteri in eundem competat. Quare imperium in statu naturae ne cogitari quidem potest. At obiiciat quis, pro diuersitate mensurae, qua natura in distribuendis animi corporisque bonis utatur, omnino etiam in statu naturae admitti posse aliquam inaequalitatem. An non, qui mentis acumine et ingenii praestantia longe alios superat, dixerit ille, et quem ipse sapientissimus naturae auctor hoc modo distingui voluit, iis anteferri meretur? Non inepte qui haec afferunt.

Solutio
dubii.

runt. Ipse ARISTOTELES vti HOBBSIVS notat *e) naturam matrem inaequalitatis esse censet*. Sed responsio est in promptu. Difficillimum sane est de hac re iudicium, in quo maior sit naturae splendor, ac beneficentia. In tanta enim corporis animique bonorum multitudine vix vnquam scire poteris, vnum si huic desit, quo alius praeditus est, an eodem non aliud datum sit, quo ille caret. Vides hunc in accipienda corporis forma ac venustate fautricem praeeoeteris habuisse naturam, coeteros autem animi dotibus eum superare. Illum manu fortissimum conspicias maximisque oneribus ferendis aptum, at ingenio debilem nullique fere rei capiendae parem. Alius contra consilio et sapientia plus valet, quam corporis viribus. Et interdum ii, quibus maxima naturae praestantia inesse videtur, non nisi vitiorum ac defectuum dissimulatione rapiunt nos in admirationem. Ecquis in hac re aliquid certi definire aut maiorem in alio naturae nobilitatem affirmare ausus fuerit? Praeterea licet aliquam inaequalitatem concedam, tamen in statu naturali pro aequalibus omnes erunt habendi, eum non sit, qui de eo iudicium ferre possit. Ea enim fere indoles est hominum, vt quisque quanquam stupidus, rectius tamen se sapere aliis arbitretur.

§. XVIII.

Accedit II. ingeniorum dissimilitudo ac deprauatio. Continua-
tur
Res est quae paene in sensus incurrit, maximam esse ingeniorum varietatem ac dissensionem. Aliud semper alii sentiunt, aliud adpetunt, aliud volunt. Inde dissidia, iurgia, contentiones, opprobria, rixae, caedes. Maxime si accedat immoderatio, intemperantia, alieni eripendi cupiditas ac defraudatio quae luxuriae confectatrices sunt. Fingas iam non esse, vti in statu naturae vere non est, qui ferocitatem aliorum cohibeat, infestos et impios aliorum conatus reprimat; qui alios ab iniuria defendat

B 3

e) elem. philof. de civ. cap. 111. §. 13-

dāt ac tueatur; qui lites dirimat; iustā iudiciorum ordinatione omnia bene constituat; fontes plectat, horumque omnium non modo ius, sed, quod maximum est, potestatem quoque habeat. Quanta, quam foeda et truenta bella inde nascitura putas? Quid iratus facias, furōre percitus, facie incandescens, dentibus frendens, nisi verendum ei esset, ne sceleris paenam lueret. En miserrimum, ni fallor, bellum, quod vniuersae hominum societati perturbationem inducit. Praeclare enim GROTIUS: *iudiciis cessantibus bellum incipere.* f) Et quia nihil impedit, quo minus quisque cuiusque libuerit in statu naturae inferat, optime bellum omnium aduersus omnes vocari posse iudico.

§. XVIII.

Ostenditur ratio sequentis tractationis

Hinc facili negotio intelligi posse ego quidem crediderim, quomodo ex intermissa iustitiae administratione et publicorum iudiciorum conturbatione aliquando etiam in ciuitate eiusmodi status oriri possit, quem hant incommode bellum omnium aduersus omnes vocaueris. Imperium enim est id, quod libertatem naturalem tollit. Ex intermisso imperii exercitio fieri itaque potest ut homines in statum naturae redire videantur. Id quod in primis accidit bellorum aliarumque reipublicae calamitatum diurnitate, cum iudiciis paene extinctis, priuato quisque ausu vim alteri impune infert, mala quibus libuerit infligit et ut breuibus me expediam, ius belli sibi sumit. Talem vere fuisse quondam rerum in Germania statum, ex eiusdem historia nunc vberius illustrabo, probatae semper fidei auctorum testimonia adhibens. Quocirca iam ad alteram tractationis partem transeo.

SECTIO

f) lib. 11. c. 1. de iur. b. et p.

§ 15

S E C T I O . II.

QVAE CONTINET EORVM QVAE
HACTENVS EXPLICATA SVNT, EX
HISTORIA GERMANIAE IL-
LVSTRATIONEM.

§. XX.

Incido iam in tristissima illa Germaniae tempora, *De falds generatim* quibus frequentissimis priuatorum ac ciuium bellis vexabatur et intestino motu omnino direpta fuisset et lacerata, nisi prouida diuini numinis cura fecisset horum malorum finem. Vocantur illa priuatorum certamina *Faidae* siue *Fedae* apud medii aevi scriptores *a)* germanico autem vocabulo *Fehde, Befehdung* quod idem esse cum hodierno *Gesecht, befechten*, facile adparet ex antiquis quibusdam transactionibus, ubi ex illorum temporum genio *Wedge*, reperitur. Illi, quibus eiusmodi bella priuata cum alio intercedebant, *Faidosi* dicuntur. De origine huius belli in Germania, eiusdem progressu ac fine sigillatim quaedam mihi erunt dicenda. Hic usus sum maxime IO. PHILIPP. DATTIO *b)*, quippe qui vbiuis eorum, quae profert, documenta addit ob eamque causam non exiguam inter eruditos consequutus est existimationem ac fidem. Praeterea ipse testimonia HVLDER. MVTII, *c)* SIGEBERTI *Gemblacensis d)* Abbatis *Vrsbergensis e)* LAMBERTI *Schafnaburgensis* aliorumque in hanc rem studiose collegi.

§. XXI.

- a)* vid. du FRESNE glossar. voce *faida* BERTI Abb. de Monte ap. PI-
STORVM loc. cit. tom. 1. f. 477.
b) in eo quod conscripsit rerum *e)* in chronico vsque ad an. 1230.
Germ. volum. seu de pace publica. postea continuauit CASP. HEDIO
c) de rebus Germanor. apud PI- in paralipomenis ad Abbatem Vr-
STOR. scriptor. rer. Germ. tom. 11. sbergensem, prodiit optima edit.
d) in chronograph. cum adp. 10- Basil. 1659. f.

§. XXI.

Fidae
et duella
longe
differunt

Rem ipsam nunc adgredior. Si horum, quae *Fidae* adpellari solent, bellorum originem inquiramus, diligenter illa debent discerni a duellis veterum Germanorum, quorum mos peruerso quodam iudicio ac superstitione inductus, ab antiquissimis iam temporibus apud ipsos obtinuit. Duella enim inter ea referebant, quae stulte dei vocabantur iudicia *f*) cum turpia sane essent, iniusta et homine ratione vtente plane indigna. Ineptis enim istiusmodi veritatis explorandae adminiculis deo quasi modum praescribere audebant, quid agi vellet, declarandi. Tria erant potissimum eorum genera, quae fiebant per candens ferrum *g*), per aquam aestuantem *h*) et duellum *i*). Duellum itaque adiumentum exquirendae veritatis existimabant, tanquam ex peculiari dei mandato certi essent, qui gladio succumberet, iure nunquam superiorem esse. Quare eiusmodi iudicia duellica non iis modo, qui eorum ope criminis suspicionem a se declinare cupiebant, concessa, sed vltro saepius oblata et iussu magistratus iniuncta sunt. Idque vocatur etiam ius championum (*das Kampf-Recht*) adeoque ad ea pertinebat, quibus quis honorem aut innocentiam vindicare ac probare tenebatur.

§. XXII.

Quid
faida fue-
rit pluri-
bus indi-
catur

Longe alia est *Faida* ratio, quae erat hostilis in al-
terum, eius familiam et omnia eius bona inuasio pri-
vato

f) conf. AD. RECHENBERG. in hierolexico reali voce iudicium dei p. 861. IAC. THOMASIVS de variis duellorum generib. GE. CASPAR. KIRCHMAIER. ad TACIT. de morib. Germ. p. 177. sqq. praeclare de illo more: *Martialia erant illa secula, non legalia.*

g) vid. ALB. CRANTZIUS Saxo. lib. IIII. cap. 32. eiusque rei

exemplum exhibet, CAR. SIGONIVS de regno Ital. lib. VII. et SIFFRIDVS in epitom. lib. I. ad an. 988.

h) GOLDAST. rer. Aleman. tom. II. part. 2. f. 178.

i) CAR. M. Capitular. lib. III. cap. 46. *Si alter venerit in campo contendat.*

uato ausu tentata et cuius in omnes licita. Perditae enim hoc erat licentiae vitium, vt quisque, qui sibi in alium aliquid iuris esse arbitrabatur, praeuia modo belli denunciatione, aliquot ante diebus facta, impune eum adgredi et vti volebat cum ipso agere posset. Ille denunciationis actus barbaro vocabulo diffiduciare vocatur, germanice *absagen*, et literae quibus fiebat, diffidatoriae dicuntur (*Sehde-Brief*). Facta ex praecepto aur. bull. *A*) tali denunciatione, adgressor suo iure et optima fide agere existimabatur eique priuato aduersus priuatum omnia licebant, quae alias bellum sollemni inter gentes more indictum sequuntur. Vnde formula orta est illis literis plerumque adiecta: *und will dessen meine Ehre gegen Euch und den Euren bewahret haben* 1). Nullum est in ciuitate tam horrendum et inhumanum facinus, nullum adeo nefandum flagitium, quod ille non iure in alium admittere putabatur, qui infensum modo ipsi animum ante declarauerat. Sed iure quasi et lege muniti omnem alter in alterum exercebat barbariem. Aedes inimici obsidere, earum dominum vi an insidiis capere, male habere, infano in eum furore desaeuire, imo necare et si quae alia esse possunt immanitatis in hominem genera, afflictis illis temporibus moris visum est. Tecta diruere, vineas, agros incendere et vastare, quae quisque volebat violenta manu extorquere, rapere et igne ferroque grassari, fas habitum. Ex alieno sudore opimae saepius praedae actae et quae alii multorum annorum labore parauerant, vnus interdum horae spatio amissa. Quod vnus perficere non poterat, plurium in societatem sceleris coeuntium opera factum. *Facilior enim vti vere Tacitus sentiebat, ad bellum consensus inter malos, quam in pace ad concordiam.* histor. lib. 1. cap. 54. Omnis itinerum securitas sublata: nulla domi tranquillitas: vndique insidiarum metus: consociatio et com-

C

mu-

A) in titulo boni *Absagen*.

MAN. in chron. Spirens. lib. VII.

1) vid. CHRISTOPH. LEH- cap. 89. seqq.

munitas inter ciues dissoluta: perpetuae turbae. *m*) Itaque laxatis aut perruptis potius reipublicae vinculis, mox dilapsura videbatur.

§. XXIII.

Continua-
tur.

Profecto funestus Germaniae adpectus et tristis illorum temporum memoria. Nec enim vlla maior cogitari quidem potest ciuitatis calamitas, illa, qua subditi, ciues et vicini in tantam se effundunt rabiem, vt caedibus et innocentum sanguine manus polluant et gladium, quo aegre in hostes vtendum erat, in viscera ciuitatis vertant. Adiungere hic libet e capitulari quodam inter alia apud DATT. allegato *n*) sequentia: *nescimus qua pernoxia inuentione usurpatum est, vt hi, qui nullo ministerio publico fulciuntur, propter sua odia et voluntates diuersissimas pessimas, indebitum sibi usurpent in vindicandis proximis et interficiendis hominibus et quod rex saltem in vnum exercere debuerat propter terrorem multorum, ipsi impudenter in multis perpetrare non metuant propter odium.* HULD. MUTIVS multas per Germaniam arces fuisse commemorat, in quibus praedones habitabant, qui rapinis visitabant nulumque iter tutum esse sinebant. *v*) et HERM. CONTRACTVS *p*) multi inquit nobiles ciuili bello perierunt. Sed vnde haec mala enata sint et quid tali miseriae occasionem dederit, nunc inuestigamus.

§. XXIII.

Eius initia
vbi
ponenda:

Constat quidem fuisse quasdam gentes tam agrestes, barbaras atque incultas quae, cum nullo vterentur legum

m) LAMBERT. *Schafnaburgens.* de reb. German. ad an. 1072. satis perspicue de hac re loquitur. item CONRAD. *Vrspergens.* ad an. 1116. *Scindebatur, inquit, inter haec regnum Teutonicum et vnusquisque non quod rectum sed quod sibi placitum videbatur, faciebat, vid. eumdem ad an. 1117.*

n) de pace publ. lib. 1. cap. 1.

v) lib. xx. f. 184. ap. PISTO-

RIVM loc. cit. tom. II.

p) ad ann. 1063. Notabile exemplum. ARNOLDI praefulis MOGVNTINI misere a Moguntinensibus interfecti incenso ac praeda vastato, vbi tum erat, monasterio, profert DODECHINVS in adpend. ad MARIANI Scoti chron. in ann. 1160.

gum aut iudiciorum moderamine, omne in viribus habebant ius et quo quisque corporis robore erat potentior, eo quoque caussa alios superabat. Graece *χειροδικτας* vocant, quoniam manu de iure certabant indeque iuris manuarii (das Faustrecht) origo adparet. Nolim tamen ego quidem huius pestis, qua populi Germanici etiam infecti fuerunt, primordia ex antiquissimis eorum moribus repetere. A veritate enim omnino alienum videtur statuere, in tantam prolapsos esse licentiam, nisi ob defectum iudiciorum. Sed testem habemus TACITVM q) eius adhuc temporibus Germanorum iudicia recte fuisse constituta, quorum publica auctoritate omnia gerebantur. Nec est quod quispiam obiiciat, maximam semper fuisse Germanorum libertatem et reges nomine magis quam re exstitisse, eodem Tacito auctore, r) *rex vel princeps - - audiuntur, auctoritate suadendi magis quam iubendi potestate; si displicuit sententia, fremitu aspernantur.* Quanquam enim vera haec sunt nec vnquam fere Germani se ita regibus sibiiciebant vt eorum arbitrio plene adstringerentur, summa tamen potestas penes concilium erat sine comitia, in quibus, quae magna videbantur negotia diremta fuisse legimus. s) Per pagos principes erant constituti, qui ius exercerent, quod tamen magis erat consuetudinis et aequitatis eorum, qui dicerent, quam scriptae legis. Iisque adiungebantur singulis centeni comites ex plebe, qui, vt verisimile est, iterum angustioribus regionum districtibus praefecti erant. t) Paenarum praeterea multa erant genera, et supplicii diuersitas ex grauitate delicti metienda, vt et ob leuiora delicta certo pecorum numero conuicti multarentur. u) Quae cum ita sint, illa aetas barbari eius,

ex antiquissimis temporibus repeti vix possunt;

C 2

de

q) de morib. Germ. cap. 12.

r) de mor. Germ. cap. II.

s) conf. 10. IAC. SORBER de comitiis veter. Germ.

t) TACIT. I c. cap. 12.

u) vid THOMASIVS in diss. de iurisdiction. et magistrat. differentia secundum mores Germ.

de quo iam mihi sermo est, moris expers adhuc fuisse videtur.

§. XXV.

Ad postera tempora debent referri

Ad postera potius tempora eius initia referenda videntur, ita tamen vt, quo praecise tempore coeperit, certe definire non audeam, omni in hac re auctoritate destitutus. Qualis igitur mea sit aliorumque de eo opinio, quae ad veritatem maxime mihi quidem accedere videtur, explico. Bellorum tum ciuiliu[m] tum externorum rabies, quibus Germania nostra fere semper est vexata, statum eius publicum paulatim euertere videbatur. Inter sexcenta alia pestifera mala tantam inducebat iudiciorum perturbationem, vt aliis plane sublatis, aliis male affectis, aut nulla omnino esset, aut mutila certe iustitiae administratio. Id quod fere semper vsu euenire videmus, inter arma silere leges, exulare ius. Vndique enim cum metus principes cingeret, vndique hostis conspiceretur, minus internorum malorum curae intenti, de hac miseria remouenda aut non erant admodum solliciti, aut si quid inirent consilii, opibus exhausti persequi id non poterant. In turbulento harum rerum statu scelesti et impii homines tanto ferociores erant, cum impune se id laturos praeuiderent. Recte enim GROTIUS: *nisi potestas publica esset, alter alterum viuum deglutiret.* *) Illis vero, quibus iniuria data, cum non esset legum praesidium, nullum in rei iustitia patrocinium, nullum ad auctoritatem iudicis refugium, sane nec aliud iniuriae repellendae subsidium erat relictum, nisi quod in ipsorum viribus positum. Inde in certamina tandem proruebant et quocunque modo poterant, damna sibi inuicem inferebant. Et vt in omni re fieri solet, vt malum quo magis inueterascit, eo grauius existat; sic atrocitas hominum et immoderata vindicandi libido non mature cohibita in publici belli licentiam

*) cit. loc. lib. I. cap. 44.

tiam tandem erupit. Illud itaque, quod lege nunquam erat permiffum, temporum vitio, peffima confuetudine receptum ita firmiter poftea Germanorum animis infixum haefit, vt non nili deferuefcence paulatim furore et naufea, vt ita dicam, fufcepta caedis ante factae et sanguinis effufi, euelli potuerit.

§. XXVI.

Quae de origine *Faidae* vt vocant, haftenus expofui, haut improbabili argumento ex eo confirmari poffe videntur; quod nunquam de pace refituenda cogitandum fuit, nifi eodem tempore cura iudiciorum melius conftituendorum imperatorem et principes Germaniae follicitos haberet. Neque prius vnum effici potuit, quam de altero erat prouifum. Quare omnes conftitutiones et leges publicae his turbis fedandis inidoneae fuerunt, inutiles atque inanes, quamdiu illarum fons non obstrueretur, nimirum deprauata iuris adminiftratio. Quid? quod publicis interdum fationibus ius aut vt verius dicam licentia belli priuatis conceffa eft, eo quidem cafu, cum ipsis iuftitia aut negata aut longius producta fuerit. In his eft Reformatio, vt vocari folet, FRIDERICI III. de qua poftea mihi dicendum. Efflorefcente autem iterum, quae haftenus confenuiffe aut plane exftincta videbatur iuftitia, et quo facilius emergeret, imperii vinculis arctiori nexu colligatis cameraeque iudicio conftituto, pax demum ftabilis et perpetua Wormatae conclufa, ab imminente interitu vniuerfam Germaniam liberauit. Ex quo facile potefit intelligi, cum nullum fuerit maius publicae tranquillitati reparandae praefidium, quam recta iudiciorum conftitutio, nec vllam fuiiffe ruptae per Germaniam pacis indeque fequuti belli ciuilibus grauio- rem cauffam, nifi peffimam eorundem conditionem.

Huic affirmati-
oni
quomodo
fides con-
ciliari
poffit.

§. XXVII.

Quo peffilentior autem haec erat Germaniae lues, in dies magis ingrauefcens et quo certius bene fentientes

*Tremor
sue pax
dei*

tes vniuerso imperio interitum imminere praeuidebant; eo serius de mediis cogitandum censuere, quibus mature ille reprimeretur. Insignis fuit in hac re quorundam episcoporum opera. *Cum enim nulla tam ferrea gens sit* vti CICERO *x)* iudicat, *quae deum habendum non agnoscat*, semper sane in animis mortalium maior est religionis quam vllius rei vis. Sed iam desperatis rebus et Germanorum animis multorum annorum libertatis abusu paene induratis, cum nulla spes esset, illa priuatorum bella vno posse aboleri tempore, eo saltem eritendum putarunt, vt certis diebus quasi induciae fierent et sic mens temporis interuallo paulatim a furore reuocata, ad humanitatem rediret. Id vt efficerent, talem inierunt rationem. Instructos se aiebant mandatis diuinis, vt pacem restituerent *y)* illis praesertim diebus, quibus maxima nobis a deo et saluatore optimo collata sunt beneficia. Nefas enim esse eorum memoriam inter arma et bella extingui, omnem cultum dei negligi, sacra turbari, eorumque ministros saepe gladius peti. Quare ne quid omnino his diebus molirentur, deum ipsis praecipere. Proinde illas inducias a bellico furore statutis diebus indictas pacem dei vocabant itemque *Treugam* siue *Treuiam* dei a germanico *Treue* qf. fidem iussu dei habendam. Erat itaque *Treuga* a bellis priuatis feriatio et illi, quibus erat obseruanda, dies, feriae sunt dicti. *z)*

§. XXVIII.

Initia
Treugae

Initia huius *Treugae* referri debent circiter ad an. 1032. *a)* Habet DATTIVS *b)* constitutionem episcopi Leodiens. de ann. 1071, ex AEGIDIO ab Aur. Vall. huc spe-

a) lib. I. de legib.

y) SIGEBERT. *Gemblacens.* loc. cit. ad ann. 1032. *caelitus sibi delatas esse literas, quae pacem monerent renouandam in terra.*

z) NICOL. MORON. de *Treuga* et pace. STRAVCH. in *diff. de induciis.*

a) vid. auctores modo citatos.

b) de pac. publ. lib. I. c. I. §. 72.

spectantem: *Nemo* (scil. illis qui ibi nominantur die-
 bus) *arma ferat. -- Incendia, praedas, assultus nemo faciat.*
Nemo fusse aut gladio aut aliquo armorum genere usque ad col-
lisionem membrorum aut internecionem in quemque desaciuiat.
Quod si hoc fecerit homo liber, hereditatem perdat, beneficiis
priuetur, ab episcopatu pellatur. Seruus autem amittat
omne quod habet et dexteram perdat. Duplex erat eius-
 modi *Treugae* effectus, respectu rerum sacrarum et qui
 iis praecerant, vt penitus ab inuasiōe et diffidandi li-
 centia eximerentur; intuitu coeterorum, vt certis modo
 diebus a belli periculis essent immunes. c) Ex actis con-
 ciliarum ap. eundem DATTIVM allegatis d) intelligo
 quidem, dies bellorum priuatorum feriis variare, in eo
 tamen fere omnes conueniunt, vt a *quarta feria* hoc est,
 die Mercurii, post occasum solis *usque ad secundam fe-*
riam, id est, diem lunae in ortu solis, *Treuga* obserue-
 tur. Et secundum constitutionem quandam inter Al-
 satiae proceres stabilitam e) semper in quartae feriae
 vespera pacis dei aduentus sonitu campanarum indictus
 est. A *Faidae* licentia igitur erant exempti dies Iouis sacrae
 caenae institutae memoria sanctus et qui eum excipiunt
 Veneris, sabbathi et dominica dies, mortem saluatoris;
 eius in sepulchro quietem et gloriosam resurrectionem
 annunciantes. De reliquis temporibus ex memorata
 constitutione sic habet: *buius autem conditionis obseruan-*
tiam in dies et tempora considerate distributam a vespera scil.
quartae feriae usque ad ortum solis feriae secundae et in legiti-
mis Vigiliis et in canonisatis sanctorum festiuitatibus et in qua-
tuor ieiuniorum temporibus et ab aduentu domini usque ad octa-
uam Epiphaniae et a septuagesima usque ad octauam pentecostes
iureiurando sanxere. Sed acerbae illius aevi scriptorum
 querelae satis indicio esse possunt, hanc *Treugam* a multis
 non

c) IO. SCHILTER. institut. iur. cap. 248.

canon. add. lib. I. tit. 7. §. 23. pag. 604. seqq. Ius Saxon. prouincial.

d) loc. cit. l. I. cap. 2. §. 16. seqq.

e) apud GOLDAST. constitution. lib. II. art. 66. item Sueuic. prouin. imper. tom. II. f. 47.

non pro eo ac debebat, seruata[m] fuisse. Ex his Abbas *Vr-
spergensis*. f) *Nullam temporibus vel personis distantiam ex-
hibentes* (respicit ad inducias ex pace dei seruandas,) *vt
dici solet, rapere et deperdere, inuadere et occidere nilque per
omnia victis reliqui facere satagebant.* Et eodem fere loco:
*solus nostrae gentis populus in peruerstatis inolitae pertinacia
incorrigibiliter perstitit.* Illa de qua hactenus dixi, *Treuga*
addito vocabulo *canonica* q[ui]s. ex canonum dispositione
seruanda, distingui saepius solet, ab ea quae conuention-
nalis dicitur et erat priuatorum pactio seu consensus de
seinuicem non laceffendis. Fiebat autem, aut nulla prae-
uia inimicitia et hostili impetu, aut si quid horum ante-
cederet, praestita alterutri parti satisfactione et mutua
securitatis promissione.

§. XXVIII.

Impera-
tor.
Germ. de
ca re solli-
citudo.

Quae hactenus secul. XI. et XII. ab episcopis in iteratis
conuentibus sacris quasi ex mandato quodam diuino
erant agitata, vt religio illibata persisteret; temporis
successu imperatores Germ. iure supremae potestatis
sive imperii perficere studuerunt. Illa enim, quae ante
fuerat pax Dei, eo tantum spectabat, ne priuatorum bella
religioni nimis officerent adeoque iis ad summum pro-
curabat securitatem, qui rebus sacris erant praefecti.
Publicam autem tranquillitatem restituere, non erat eo-
rum cūrae, quibus sacrorum custodia et administratio
modo tradita est. Huius rei potestas cum soli impera-
tori data esset recte cum statibus imperii conspiranti,
serius tandem de illa cogitari coeptum est. Sed pro
indole populorum Germaniam incolentium, qui sibi
inueteratam licentiam detorqueri aegre patiebantur,
lente omnino in eo progrediendum fuit et non nisi
longissima mora interiecta plene perfici potuit. Tri-
bus enim integris seculis et quod excurrit, imperatores
Germ.

f) ad an. MII6.

Germ. in constituenda quadam pace publicam operam nauarunt; nec vnquam certamina illa priuata ante constitutionem Wormatianam, neque imperii legibus neque foederum nexu aboleri potuerunt. Plurimi enim principes et ciuitates nobilissimae, admodum publicae securitati stabiliendae conducere arbitrabantur, si in arctiorem coirent societatem, pactorumque mutuo tenerentur vinculo. Id ipsum vero, quo mederi studebant pestilentissimo Germaniae morbo, noua post existitit dissensionum et litium inter status imperii caussa multorumque malorum scaturigo.

§. XXX.

Quidquid igitur primis temporibus in hac parte constitutum fuerit, induciarum potius formam habet quam pacis; quanquam scio, pacis publicae nomen iam tum fuisse vitatum. Vocatur autem pax publica atque etiam profana, germanice *Landfriede* quia publicam regionum securitatem tuetur, vt distinguatur a pace dei seu religiosa, de qua ante dictum est. Complures exstant apud GOLDASTVM g) constitutiones, quarum tamen aut nullum aut exiguum sane fuisse fructum, facile adparet, si ad ea animum aduertamus, quae sequuta sunt. Inter alia FRIDERICVS I. imper. an. 1187. promulgauit sanctionem de incendiariis et pacis violatoribus, qua praecipit, tribus ad minimum ante diebus, quam belli initia fiant, diffiduciandi ritus obseruetur. Cui paene consona est alia PHILIPPI imp. de ann. 1201. h) et eiusdem tenoris est titulus Aur. Bull. de diffidatione, ex quo sequentia addere libet: *Als gebieten wir in Kraft gegenwärtiges Gesezes ewiglich zu halten, daß solche Entfagung, welchen Herren oder Personen sie allso jetzt oder in künfftig begegnen und wiederfahren möchte, hinführo durchaus keine Kraft haben noch sich gebühre unt: r dem Schein öffentlicher Absagung einen anzugreifen und zu überfallen, weder mit Brennen noch Rauben NB.*

Pacis profanae seu publicae constitutiones quaedam.

D es

g) tom. 111. fol. 312. 199.

h) ap. GOLDAST. loc. cit. f. 367.

es sey dann daß dieselbe Entfagung drey Tage dem Entfagtem selbst oder an der Statt, da er zu wohnen pflegt, öffentlich sey verkündiget und daß man solche Verkündigung mit glaubwürdigen Zeügen erweisen könne. Ex his satis patere arbitror, his legibus non aboleri priuata certamina sed permitti potius et cauere modo, ne quis imprudens et imparatus opprimatur. Quo factum est vt contagio istius mali latius indies serperet, inprimis post mortem FRIDERICI II. quae incidit in annum 1250. oborto in Germania magno interregno, cum tanta esset inter principes dissensio atque discordia. i)

§. XXXI.

Pax publi- Imperante WENCESLAO in conuentu Egrano ann.
ca WEN- 1389. pax publica vniuersi imperii constituta est. Cuius
CSLAI. tabulas ante ineditas in lucem emisit Dattius. k) Con-
stat artic. XLVI. ad eamque tuendam ordinatur artic. 2.
vt quatuor e principibus totidemque e ciuitatibus con-
stituuntur quibus imperator praefectum adiungere
sibi vindicabat: und darzu sollen die obersten Rurfürsten, Für-
sten, Grafen, Biere und die Stedte auch Biere geben, darüber
wir obgenannt König Wenzlave von königlicher Macht einen ge-
meinen Obman erkorn und geben. Vi huius constitutionis
foedera specialia inter principes, ciuitates et ipsum im-
peratorem pacis stabiliendae caussa inita, dissoluta sunt
atque rescissa, ex art. 34. Auch soll der gemeine Bund der ge-
meinen Stedte, der bisher gewesen ist, absin und sollen deheinen
mere machen. Auch soll die Eynunge die zwischen uns und den Für-
sten und Herren gewesen ist auch absin in der Masse als hernach ge-
schrieben steet. Duella autem reo aut sponte aut iussu ma-
gistratus subeunda licita relicta art. 36. Sed vt istiusmo-
di constitutiones erant tantum induciae, quibus finitis
mox ad barbarum Germani morem redierunt; sic huic
quo-

i) H. MUTIVS loc. cit. lib. XXI. emanarunt miseris mortalibus mala
f. 191. ad ann. 1256. ex illa dissensione vid. Fragmenta VRSTISII f. 93.
(scil. durante interregno) infinita k) de pac. publ. lib. 1. cap. 9.

quoque paci terminus sex annorum erat praefixus art. 43. Quam deinde ann. 1398. Francofurti in decem annos extensam vide apud LEHMANNVM A

§. XXXII.

Sub imperio SIGISMUNDI in comitis 1431. Norimbergae habitis, pacis publicae constitutio iterum praecipua erat deliberationis pars praeter expeditionem aduersus HVSSI adfeclas suscipiendam. Namque principes metu districti negabant se prius copias aduersus eos missuros, quam publica stabiliretur pax atque securitas, saltem vsque ad reditum ex bello. Quocirca imperator tenebatur publica eam lege ann. 1431. qui erat annus comitiorum, promulgare. m) De eadem re negotia repeti coeperunt in comitiis Egrae eiusdem imperatoris auctoritate 1437. indictis, n) sed morte ipsius citius sunt interrupta, quam certi aliquid decerneretur. o) Quare eius successor ALBERTVS II. pia harum rerum sollicitudine inductus, in comitiis Norimbergensibus anno sequente saluberrimam sanxit constitutionem de plena diffidationum abolitione, de austregis constituendis, dirimendorum inter principes dissidiorum causa, de imperio in circulos diuidendo et iudiciis reformandis. Quae tamen formula a consiliariis caesareis exhibitae, nunquam promulgata nec in vim legis publicae transiisse videtur. p) Vberius eiusdem capita enumerat Ill. SCHMIDIVS. q) Sequuta est mox imperatoris optimi mors r) et alia adparuit constitutio illi Albertinae plane contraria, nimirum Reformatio, vti vocatur, FRIDE-

SIGISMUNDI ALBERTI II. FRIDERICI III.

D 2

RICI

l) chron. spir. lib. vii. c. 63. p) SCHILTER. instit. iur. publ. tom. II. p. 339.
m) V. DATT. l. cit. lib. I. cap. 22. n) praecipua consultationis capita exhibet LEHMANN lib. VII. c. 92. q) in der Reichs-Historie Abth. 9. S. 477.
o) conf. EBERH. WINDECK. r) PAVL. LANGIVS in Chron. Citizenſi ad ann. 1438. ap. PLSTOK. tom. I. f. 755. sic de eo: Non equidem plene biennio imperium tenuit, cla-

RICI III. de ann. 1442. s) Cum vero non ante de mediis esset cogitatum, quibus publica tranquillitas inuiolata persisteret, neque de arctiori imperii vinculo, neque de meliori iudiciorum ordinatione, sed illa, quam Aur. Bull. dederat diffidandi libertas, noua nunc lege confirmaretur; facile erit iudicare nullam hac ratione languescenti imperio open fuisse adlatam, sed plus detrimenti quam utilitatis inde cepisse Germaniam. Nihil fere continebat nisi repetitionem eorum, quae superioribus imperii constitutionibus iam decreta erant. Maxime versabatur in restringenda quam dixi libertate et quasi temperamento quodam summi rigoris, circa personas rerumque vastationem. Namque ex illius praecepto ab inuasionibus immunes esse debebant omnes clerici, peregrini, negotiantes, aegroti, puerperae, agricolae etc. Itemque templa, caemeteria, instrumenta et animalia ad agrum colendum necessaria, vineae, pomaria et quae sunt alia, intacta relinquerentur mandatum est. Verum haec omnia non noua erant, cum iam saepius de iis esset statutum, vt pace publica WENCESLAI et alias. id quod praecipuum est in illa reformatione continetur eiusdem paragr. 6. vbi incendia penitus interdicta sunt: und soll auch niemant brennen und brandschazen, Feuer schießen oder einlegen, weder Tages noch Nachts, es sey in offener Feinde Feindschaft oder ohne Feindschaft.

§. XXXIII.

Quae postea de staurandam tranquillitatem; t) Inprimis cum praeses haec acta fuerint

mante populo, quod tanto principe dignus non fuerit mundus. HULD. MUTIVS de reb. Germ. lib. xxviii. ad an. 1436. tali eundem encomio ornat: *Illi omnia erant quae ad bonum imperatorem pertinent, facultas qua poterat et fortitudo animi et corporis, qua audebat exsequi negotia reipublicae necessaria. RATHAEL*

ROVOLATERANVS (MAFFEIVS) commentar. lib. xxiiii.

s) apud CVLPISIVM inter documenta AEN. SYLVII hist. addita pag. 129.

t) ARNEAS SYLVIVS culpam in imperatorem transferre videtur, Eutopae description cap. 22. multa sunt in hoc caesare quae laudare

Romanus afflictis christianorum in oriente rebus, Constantinopoli capta, u) imperatori bellum aduersus Turcam non suaderet modo verum obtruderet. Quo factum est, vt noua rerum in Germania oriretur perturbatio et in extremam omnes prolaberentur barbariem. Multa deinde Ratisbonae, Neostadii in Austria, Norimbergae alibi que de reficienda Germania inutiliter deliberata sunt, donec diuina tandem gratia felix ille dies illuxerit, quo, pace WORMATIANA infelicissimum Germaniae bellum in perpetuum extinctum est. Cuius quidem rei historiam breuibus attingo. Insigne omnino illius praesagium et primum quasi fundamentum fuit sanctio FRIDERICI et MAXIMILIANI filii, statuum imperii consensu in comitiis Francofurtensibus die xvii. Mart. 1486. promulgata, qua stabilis per vniuersam Germaniam pax in decennium constituta est. Status enim imperii eam vehementer urgebant antequam auxilia aduersus Hungarum et Turcam ab imperatore petita adnerent. w) Huius pacis quoad principua capita eadem fere, quae WORMATIENSIS formula est, vt nihil fere nisi tempus interesse videatur; et quod ante indecem modo annos sancitum erat WORMATIAE tandem in perpetuum est productum. x)

Pacis
Wormatianae bre-
uis histo-
ria.

§. XXXIII.

Defuncto nimirum FRIDERICO imperatore, cum nondum elapsus esset terminus pacis Francofurtensis, primum celebrauit MAXIMILIANVS WORMATIAE imperii conuentum ann. 1495. Causae horum comitiorum praecipuae erant auxilia aduersus imminentem Turcae in Croa-

Continua-
tur

possis - - in rebus autem gerendis sardior ac remissior est. Idem fere colligi potest ex WERNERI ROLEWINCKII fasciulo tempor. f 89. ap. PISTORIVM script. rer. Germ. tom II. vir utique pacificus (de Friderico III. loquitur) quietus et patientiae singularis.

u) AEN. SYLV. loc. cit. c. 5.

COCC. SABELLICVS enead. lib. X. c. 6. Fascicul. tempor. loco modo citato.

w) MUTIVS lib. XXVIII. ad ann. 1486. Fecit autem Fridericus hanc pacem, vt christianis vacaret bellum aduersus Turcam gerere.

x) LEHMANN. lib. VII. c. II7.

Croatiam, reliquasque imperatoris terras haereditarias impetum et Gallorum subitas in Italia progressiones. Exitat apud DATTIVM 9) inter alia acta comitialia Wormatiensia propositio caesarea; illa quidem sic §. 2. Darzu sen ihnen auch, als seine Majestät nicht zweifeln, fürkommen, wie der Türck sich iezo in so große mögliche und ernstliche Rüstung und Stärkung geschickt und eine solche Menge Volks bey einander haben soll, als er bey Menschen Bedenken je gehabt; in Meynung den künftigen Sommer einen gewaltigen Zug durch das Land Croaten fürzunehmen u. s. w. 2) et §. 3. zum andern hätten sie gut Wissens des Bedrangs, Beschwerung und Fürnehmens so der König von Frankreich gegen unsern heiligen Vater den Pabst und den Walischen Landen . . . geübt und noch in täglicher Uebung wäre . . . Solches alles habe seine königliche Majestät mit mannigfaltiger Betrachtung ermessen; deshalb einen gemeinen Tag allhier fürgenommen, und alle Stände des heiligen Reichs dazu erfordert. Quae ab imperii ordinibus responsa sunt, leguntur ibidem actor. comital. art. xxv. in fine: Daß vor allen Dingen nutz und gut, auch grosse Nothdurft sey, richterlichen und förderlichen Gang des Rechts am ersten zu bestärigen, auch Frieden und Einigkeit in allen teutschen Landen zu machen, und dermaßen zu versehen, daß es beständig und bleiblich gehalten und vollzogen werde.

Periculi urgentis necessitate imperator compulsus, pacis negotium maturavit et quae videbantur, consentiente imperio ordinavit, praesertim de iudicio camerae recte constituendo, *Faidis* penitus abolendis, et iudiciorum sententiis rite exsequendis, adiectis quibusdam de communi denario aliisque sanctionibus. Talia apud DATT. actor. comit. art. lxx. habentur: Als haben wir durch das heilige Reich und teutsche Nation einen gemeinen Frieden fürgenommen, aufgericht, geordnet und gemacht, richterlich auf

9) lib. v. cap. 7.

2) MUTIVS lib. XXVIII. f. 300. Turca enim utebatur multo

cum successu negligentia principum christianam religionem profitem-

auf, ordnen und machen den auch, in und mit Kraft dieses Briefes. Also daß von Zeit dieser Verkündigung niemand, von was Standen, Standes oder Wesens er sey, den andern befehden, berauben, bekriegen, fahen, überziehen, belegern - - soll - - sondern wer zu dem zu spröchen vermehnet, der soll solches suchen und thun an den Enden und Gerichten, da die Sachen hievor oder izeo in Ordnung des Cammer-Gerichts verträdingt seyn, oder künfftiglich werden, oder ordentlich hin gehören. Und darauf haben wir alle offene Fehde und Verwahrung durch das ganze Reich aufgehoben und abgethan - - - von dem Röm. Königl. Macht Vollkommenheit in und mit Kraft dieses Briefes.

§. XXXV.

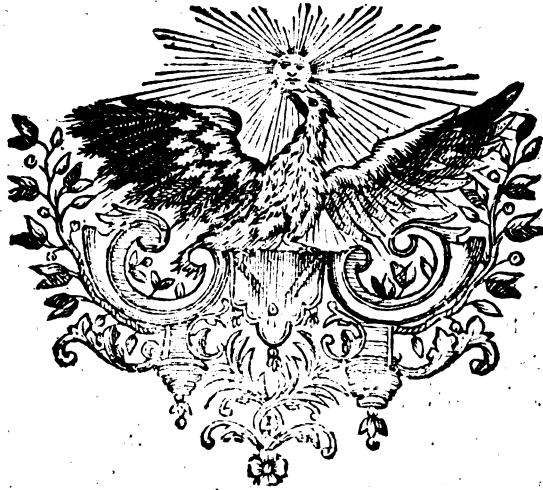
Prodit igitur tandem pax illa publica die vii. Aug. Pax Worm-
 cio cccc lxxxxv. inscripta: Der königliche Landfriede und Handhabung des Friedens, Rechts und Ordnung zu Worms. matiae conclusa promulgatur.
 Quae adiecta est paci publicae Handhabung des Friedens etc. est stipulatio seu promissio imperii statuum in eius tutelam et observationem. Imperator enim, quo arctius esset eius apud omnes ac singulos vinculum, fide publica et promissione ordinum imperii pacem Wormatianam muniuit, praeter paenam bis mille marcarum auri, iis, qui eam infringere auderent, inflictam. Sic MAXIMILIANVS, quod ante eum nemo efficere poterat, tandem luctuosissimi belli, quo Germania hactenus erat concussa atque conuulsa, exoptatissimum finem fecit, restituta in perpetuum per totum imperium pace, quiete et securitate. Talis fuit eius, quod olim in Germania

Faidae finem facit exoptatissimum.

mania obtinebat omnium aduersus omnes belli exitus:
 Atque illa pacis WORMATIANAE publicae constitutio fir-
 missimum est carissimae patriae praesidium, pro quo diui-
 na gratia nunquam laudibus satis efferi poterit. Supplices
 precamur deum, ne vulnera, quibus tum imperium no-
 strum misere confectum fuit, aliquando
 recrudescant.

S. D. G.

V I R O

V I R O

PRAENOBILISSIMO ATQVE DOCTISSIMO

STRENUO DISSERTATIONIS

DEFENDENTI

CHRISTOPH. CHRISTIANO

STURMIO

P R A E S E S.

Ex quo die ad amicitiam TVAM accedere mihi contigit, praeter insignem ingenii bonitatem, semper in TE) perspexi maximum literarum amorem, in iisque proficiendi studium ardentissimum, ita, vt facile, qualis futurus sis, praeuiderem. Nec inanem esse, quam mente de TE) concepi, opinionem, luculenta nunc ratione demonstras. Namque solidioris doctrinae copia instructus, in publicum prodire con- spectum, vt, quantas iam in literarum studiis feceris progressiones, cuique testatum facias. Gratulor TIBI ex animo de praeclaro eruditionis TVAE documento deque plausu, quem consequenturum TE) omnino augurari mihi licet; sed magis adhuc de eo, quod non ex eorum numero sis, qui partes suas se satis ex-

pleuisse arbitrantur, si sapientiae et religionis praecepta recte perceperint, licet ad vitam agendam iis non utantur. Verius TE sapere intelligo, qui in eo semper laborandum statuisti, ut elegantia vitae non minus quam scientiarum splendore TE iis, qui bene TIBI cupiunt, probares, et morum integritate omnium TIBI animas conciliares. In his ego quoque, quem pietas TVA, humanitas et egregia indoles ita cepit, ut, quanquam rebus TVIS utiliores multos, amiciorum certe habeas neminem. Interim si quid officiis adiuuare TE potero, nunquam me TIBI defuturum, fac existimes. Feliciter perficias successu, quae laudabili conatu coepisti. Deus omnium bonorum auctor ornet TE aliquando iis, quae indefessa virtutis et itinerarum studia TVA merentur, praemiis. Vale.

Dabam Ienae die VII. ante calend. Octobr.

CICIDCLX.

